

DOCENT

de lessen van dolle mina

Feminisme voor iedereen

Dolle Mina richtte zich met haar ludieke acties vooral op witte heteroseksuele vrouwen. Vrouwen die zich hier niet in herkenden zetten vanaf halverwege de jaren zeventig en tachtig eigen actiegroepen op. In vrouwengroepen zoals Parse September, Sister Outsider en Flamboyant lag de focus op de ervaring van lesbische vrouwen, zwarte vrouwen en vrouwen met een migratieachtergrond.

Lesprogramma over de acties en eisen van Dolle Mina en andere actiegroepen tijdens de tweede feministische golf (1967-1990)

atria

FSTE

Dolle Mina

In 1969 is de actiegroep Dolle Mina het niet eens met de positie van vrouwen in Nederland. Ondanks dat vrouwen al bijna een halve eeuw stemrecht hebben, is de verwachting nog steeds dat vrouwen zich vooral toeleggen op kinderen krijgen, zorgen en het huishouden. Vanaf januari 1970 organiseert Dolle Mina opvallende en ludieke acties die een duidelijk boodschap overbrengen: man en vrouw moeten dezelfde keuzemogelijkheden hebben. Ook de naam van de actiegroep trekt de aandacht. Het is een verwijzing naar de feministe Wilhelmina Drucker (1847-1925). Drucker was ruim vijftig jaar vóór Dolle Mina één van de eerste Nederlandse feministes en oprichtster van de Vrije Vrouwen Vereeniging. De Vrije Vrouwen Vereeniging was in 1889 hét begin van de georganiseerde vrouwenbeweging in Nederland en heeft zich ingezet voor het recht voor vrouwen om te stemmen en de toegang van vrouwen tot arbeid.

Na de oprichting en eerste actie van Dolle Mina in 1970 ontstaan er Dolle Mina afdelingen verspreid over heel Nederland. Hoewel Dolle Mina symbool is komen te staan voor de tweede feministische golf, zijn er in deze periode ook andere feministische actiegroepen actief, zoals Man Vrouw Maatschappij, Flamboyant, Sister Outsider en Paarse September.

'Jouw strijd = mijn strijd'

De viering van het eenjarig bestaan van Dolle Mina in 1971 eindigt voor het standbeeld van de vrouw aan wie Dolle Mina haar naam heeft ontleend, Wilhelmina Drucker. Op de protestborden die de Dolle Mina's in de lucht houden, staan feministen uit andere landen afgebeeld. Eén van hen is de Amerikaanse Angela Davis, een filosofe en feministe, betrokken bij de Black Panther Party, die radicaal een einde wilde maken aan racisme.

Dolle Mina uit haar betrokkenheid en solidariteit voor de strijd van andere feministen, ook buiten Nederland: 'jouw strijd is mijn strijd'. Hoewel Dolle Mina op deze manier strijdt voor alle vrouwen, ongeacht hun kleur of geaardheid, heeft de organisatie meestal betrekking op witte heteroseksuele vrouwen. Naast Dolle Mina ontstaan daarom vanaf halverwege de jaren zeventig organisaties in Nederland, met meer oog voor lesbische, zwarte en migrantenvrouwen.

Purperen Mien en Paarse September

Lesbische vrouwen herkennen zich niet in de onderwerpen die heteroseksuele vrouwen in vrouwenpraatgroepen bespreken. Ook bij het COC, in die tijd overwegend een belangenvereniging voor homoseksuele mannen, kunnen lesbische vrouwen niet altijd terecht. Noor van Crevel besluit daarom in de winter van 1971 een praatgroep op te richten voor lesbische vrouwen. De naam van de praatgroep komt voort uit de term 'Lavender Menace', oftewel, lila dreiging, waarmee de Amerikaanse feministe Betty Friedan haar zorgelijke oordeel over radicale feministen uitdrukte.

Purperen Mien vraagt Dolle Mina en het COC in brieven om hun standpunten ten aanzien van lesbische vrouwen. Uit de reacties komt een duidelijk beeld naar voren: 'homoseksuele vrouwen mochten er wel zijn, maar liever niet zichtbaar en bij voorkeur solidair met heteroseksuele vrouwen, dus zonder eigen thema's'.¹ Purperen Mien besluit een radicalere weg in te slaan en gaat verder onder de naam Paarse September: 'Homoseksualiteit heeft niet primair met seks te maken. Homoseksualiteit is een politieke keuze, die vrouwen maken als ze het serieus menen met het feminisme.'² Via *Paarse September*. *Alternatieve Vrouwenkrant* die tussen 1972 en 1974 zes keer verschijnt, worden ervaringen, ideeën en overtuigingen gedeeld. Vrouwen worden aan het denken gezet over de heteronorm die de lesbische identiteit uitsluit.

Zwarte Migranten- en Vluchtelingen- Vrouwenbeweging

In de jaren zeventig vestigen mensen uit Suriname, Marokko en Turkije zich in Nederland.

Racisme is sterk aanwezig in de samenleving. Binnen de vrouwenbeweging zijn er wel vrouwen van kleur, maar het gesprek gaat niet over hen. Er wordt vooral geluisterd naar de eisen en wensen van witte vrouwen. Julia Da Lima kaart dit ongenoegen aan in haar speech tijdens een congres van de academische discipline Vrouwenstudies op de Winteruniversiteit van Nijmegen in 1983:

'Het is een pijnlijke constatering, maar er is niet aan zwarte vrouwen gedacht. Misschien wel gedacht, maar onze gedachten zijn niet in acties omgezet, slechts gedachten gebleven.'³

Zwarte vrouwen voelen zich gezien en herkennen zich in de woorden van Da Lima. Duidelijk wordt dat vrouwen niet alleen op grond van gender, klasse of seksuele oriëntatie verschillende posities innemen in de samenleving, maar ook op grond van etniciteit. Doordat Zwarte, Migranten en Vluchtelingen vrouwen (ZMV-vrouwen) zowel racisme als seksisme, en soms ook nog homofobie, meemaken, worden zij (in tegenstelling tot witte vrouwen) dubbel gediscrimineerd.

ZMV-vrouwen besluiten zich los van bewegingen als Dolle Mina en Man Vrouw Maatschappij te organiseren. In 1975 wordt de Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği (Turkse Vrouwenbeweging in Nederland) opgericht en vanaf 1980 verschijnt het Surinaamse vrouwen tijdschrift *Ashanti*. Op zoek naar herkenning en samenwerking ontstaan de Landelijke Zwarte Vrouwendagen georganiseerd door en voor zwarte vrouwen.

Sister Outsider en Flamboyant

In 1984 besluiten vier vrouwen een organisatie op te richten voor zwarte lesbische vrouwen. Sister Outsider, vernoemd naar de gelijknamige essaybundel van de Amerikaanse Audre Lorde. De literaire avonden en feesten trekken veel 'sisters' en na een bezoek van Audre Lorde zelf, groeit Sister Outsider verder.⁴ Veel vrouwen komen via Sister Outsider voor het eerst in aanraking met andere zwarte vrouwen die lesbisch zijn. Het gaat hen om herkenning, ook in de literatuur die ze lezen.

ZMV-vrouwen zien hun ervaringen en belevingswereld niet gereflecteerd in bestaande archieven en bibliotheken. In 1985 wordt daarom Flamboyant, Landelijk Centrum Zwarte en Migrantenvrouwen, opgericht in een pand aan de Singel in Amsterdam. In het archief en de bibliotheek van Flamboyant kunnen ZMV-vrouwen hier wel bronnen vinden die hun belevingswereld en ervaringen belichten. Het centrum organiseert ook bijeenkomsten waar ZMV-vrouwen elkaar vinden en vrij kunnen praten over hun situatie en de problemen die ze ervaren.

1 Vilan van de Loo, *De vrouw beslist. De tweede feministische golf in Nederland* (Wormer 2005), 128-129.

2 Maaïke Meijer, 'Paarse September'. *Paarse September. Alternatieve Vrouwenkrant*, oktober 1972, p. 1.

3 Geciteerd naar 'Hoofdstuk VII Aparte vermelding verdient.' In: *Verslag Winteruniversiteit vrouwenstudies 1984*. Nijmegen, 1984, (p. 44).

4 Van de Loo, *De vrouw beslist*, 192.

- 1970 Amerikaanse activiste Angela Davis wordt opgepakt en beschuldigd van moord.
- 30 januari 1971 **Dolle Mina viert haar eenjarig bestaan in Amsterdam voor het Wilhelmina Druckermonument en protesteert voor vrijlating van Angela Davis.**
- december 1971 Oprichting van de lesbische vrouwenpraatgroep Purperen Mien.
- 1972 Amerikaanse activiste Angela Davis wordt vrijgelaten.
- september 1972 **De lesbische vrouwenpraatgroep Purperen Mien radicaliseert en gaat verder onder de naam *Paarse September*.**
- oktober 1972 **Eerste nummer van het blad *Paarse September*. *Alternatieve Vrouwenkrant* verschijnt.**
- 1974 De groep Lesbian Nation ontstaat.
- 1975 **Oprichting *Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği* (Turkse Vrouwenbeweging in Nederland).**
- 1980 **Oprichting Surinaamse *Vrouwentijdschrift Ashanti*.**
- 17 december 1983 **Verklaring van Julia da Lima 'het bestaan van zwarte vrouwen wordt ontkend' tijdens Winteruniversiteit in Nijmegen.**
- 1984 **Sister Outsider, vernoemd naar een essaybundel van Audre Lorde, wordt opgericht door José Maas, Tania Leon, Gloria Wekker en Tienieke Sumter. Sister Outsider is een organisatie voor zwarte vrouwen die van vrouwen houden.**
- 1985 **Het eerste nummer van *Umoja*. *Zwarte-vrouwenkrant* verschijnt.**
- 1986 De Amerikaanse feministische en activistische schrijfster Audre Lorde komt op bezoek bij een bijeenkomst georganiseerd door Sister Outsider.
- 17 februari 1986 **Zwarte vrouwen richten *Flamboyant* op. Een ontmoetingscentrum met bibliotheek en documentatiemateriaal voor en over zwarte en migrantenvrouwen.**
- 30 september 1990 Sluiting van vrouwencentrum *Flamboyant* wegens stopzetten van subsidie door de overheid.

Bij de kennisclip 'Feminisme voor iedereen' hoort een werkblad voor leerlingen. Het werkblad biedt vragen voor verschillende niveaus. De vragen staan op zichzelf en zijn los van elkaar te maken: de docent kan ook een selectie van de vragen aanbieden.

Kennisclip

Om de kennisclip te bekijken ga je naar youtube en toets je in: 'De lessen van Dolle Mina' of je kopieert de volgende link en plakt deze in je browser: [atria.nl/lessen-dolle-mina](https://www.atria.nl/lessen-dolle-mina).

Tijd: 2 tot 3 minuten

De kennisclip 'Feminisme voor iedereen' biedt een eerste kennismaking met de thema's die in het lesprogramma aan bod komen. De clip is bedoeld om de scholieren aan het denken te zetten en het gesprek op gang te brengen.

Vragen

Vraag 1 gaat over de kennisclip. Leerlingen kunnen deze vragen zelfstandig beantwoorden, maar ze lenen zich ook goed voor klassikale bespreking.

Tijd: 5 tot 10 minuten

Tijd per vraag: 4 tot 6 minuten.

Vragen 2,3,4,5,6 en 7 zijn gericht op de bovenbouw vmbo, maar zijn ook goed inzetbaar voor havo/vwo. Bij de meeste vragen wordt gebruikgemaakt van een bron.

Tip

Voor een makkelijkere of kortere les kunnen leerlingen ook alleen de vragen 2,4,5 en 6 maken.

Verdiepende vragen

Tijd per vraag: 2 tot 5 minuten

Bij de vragen 2,4, 5 en 6 worden verdiepende vragen gesteld. Deze zijn gericht op havo/vwo, maar natuurlijk staat het alle leerlingen vrij om deze te beantwoorden.

Slotvraag

Tijd: 3 minuten

De slotvraag is een concluderende vraag die klassikaal kan worden besproken om het thema af te ronden.

Onderzoeksvragen

Tijd: 10 tot 15 minuten

Aan het einde van het werkblad staan 3 onderzoeksvragen. Deze bieden extra verdieping. De onderzoeksvragen zijn op havo/vwo gericht, maar natuurlijk staat het alle leerlingen vrij om ze te maken. Een optie kan zijn om leerlingen een onderzoeksvraag te laten uitkiezen.

VRAAG 1

Bekijk de kennisclip.

In de kennisclip wordt gesproken over Angela Davis. Je ziet haar afgebeeld op de protestborden.

- A) Waar zet Angela Davis zich voor in?

Wereldwijd voeren mensen in 1971 actie om aandacht te vragen voor de onterechte opsluiting van Angela Davis.

- B) In welk land was Angela Davis actief?

Bekijk bron 1:

- C) Waaraan kun je op de foto's zien dat Dolle Mina Angela Davis steunt?
 D) Wat wil Dolle Mina voor Angela Davis bereiken met het protest?

VRAAG 2

Lees de tekst van bron 2.

- A) Denk je dat Vrouwenstudies ook de positie van zwarte vrouwen in de maatschappij onderzochten? Leg je antwoord uit.

Lees de tekst van bron 3.

- B) Wat volgde er op de protesten op de Winteruniversiteit in Nijmegen?
 C) Waarom richtten zwarte vrouwen eigen discussiegroepen op denk je?

VERDIEPING

In 1985 verscheen de *Zwarte Vrouwenkrant*. De rode driehoek staat symbool voor o.a. antiracisme en solidariteit met slachtoffers van discriminatie.

Bekijk bron 4.

- A) Voor wie is deze krant bedoeld?
 B) Waarom denk je dat deze krant werd gemaakt?
 C) Wat denk je dat de makers met de krant wilden bereiken?

MEER VERDIEPING

Lees bron 5.

- A) Leg in je eigen woorden uit waarom de makers van de *Zwarte Vrouwenkrant* kiezen voor het woord 'zwart'.
 B) Waarom zou het gebruik van het woord 'zwart' helpen in de strijd tegen racisme?

Lees bron 5 nog een keer.

Verdeel en heerspolitiek heeft te maken met macht.

- C) Kun je bedenken wat de makers van de *Zwarte Vrouwenkrant* in dit fragment bedoelen met 'verdeel en heerspolitiek'?

VRAAG 3

In de jaren zestig en zeventig zijn bedrijven maar al te blij met de arbeiders uit onder andere Marokko en Turkije. In de samenleving ondervinden zij alleen wel discriminatie. Turkse vrouwen verenigen zich in 1975 in de Turkse Vrouwen Vereniging Hollanda *Türkiyeli Kadınlar Birliği*. Ze bespreken hun gemeenschappelijke problemen en gaan op zoek naar oplossingen.

Bekijk bron 6.

- A) Kun je in je eigen woorden beschrijven wat je ziet?
 B) Ter gelegenheid van wat komen de Turkse vrouwen op deze dag bij elkaar? (Hint: het heeft te maken met de datum).

Het doel van de Turkse Vrouwen Vereniging was een oplossingen te vinden voor de problemen waar Turkse Vrouwen tegenaan liepen.

- C) Helpt het jou om te praten met mensen over problemen die je ervaart? Waarom wel, of waarom niet?

Eén van de uitdagingen voor Turkse vrouwen was de Nederlandse taal.

- D) Heb jij weleens ervaren hoe het is om in een land te zijn waar je de taal niet spreekt? Hoe zou je het vinden om in een land te wonen waar je de taal niet spreekt?
 E) Bedenk wat de Turkse Vrouwen Vereniging zou hebben georganiseerd om met deze taalbarrière om te gaan.

VRAAG 4

Bekijk bron 7.

- A) Wat vind je van het affiche? Leg je antwoord uit.
 B) Wat betekent het woord flamboyant? Zoek het op als je dit niet weet.
 C) Wat is de organisatie Flamboyant?
 D) Wat wordt er op zaterdag 13 december om 14.00u georganiseerd?
 E) Wat zal er tijdens de bijeenkomst worden besproken?
 F) Waarom zou het voor zwarte en migrantenvrouwen interessant zijn om naar deze bijeenkomst te komen?

VERDIEPING

Flamboyant, zwarte en migranten vrouwencentrum, had een eigen archief en bibliotheek omdat zwarte en migrantenvrouwen zich niet herkenden in de bestaande archieven en bibliotheken.

- A) Wat wordt er bewaard in archieven en bibliotheken?
 B) Waarom zou Flamboyant het belangrijk vinden om een eigen archief te hebben?

VRAAG 5

Lesbische vrouwen voelden zich niet altijd thuis binnen actiegroepen als Dolle Mina. Ze besloten zelf actiegroepen op te richten waar lesbisch zijn de norm was. De actiegroep Paarse September is hier een voorbeeld van.

- A) Kun je bedenken waarom lesbische vrouwen zich niet altijd thuis voelden bij actiegroepen als Dolle Mina? Leg je antwoord uit.

De actiegroep Paarse September bracht het blad *Paarse September* uit.

Bekijk bron 8.

- B) Waaraan kun je in bron 8 zien dat het blad *Paarse September* gaat over lesbisch feminisme?

In de jaren zeventig verscheen voor het eerst de Vrouwenkrant. Even later ontstonden de vrouwenbladen *Paarse September de alternatieve vrouwenkrant* en de *Zwarte Vrouwenkrant*.

- C) Kun je bedenken waarom de vrouwenbladen *Paarse September* de alternatieve vrouwenkrant en de *Zwarte Vrouwenkrant* ontstonden?

VERDIEPING

Een van de uitspraken van de actiegroep Paarse September was: 'Huwelijk en gezin zijn de trainingskampen van het patriarchaat'.

- A) Weet je wat patriarchaat betekent? Zo niet, zoek het op en leg uit in je eigen woorden.
- B) Vind jij dat onze samenleving vandaag de dag een patriarchale samenleving is? Leg uit waarom wel, of waarom niet.

VRAAG 6

In de jaren tachtig richtten vier vrouwen Sister Outsider op omdat ze voelen dat ze binnen de witte lesbische beweging niet aan bod komen. Het doel van Sister Outsider is om de zwarte vrouwencultuur in het algemeen en die van zwarte lesbische vrouwen in het bijzonder, zichtbaar te maken. De naam 'Sister Outsider' is afkomstig van een artikel geschreven door de zwarte, feministische en lesbische schrijfsters Audre Lorde. Lorde streed tegen racisme, seksisme en homofobie.

Een bekende uitspraak van Audre Lorde is: 'your silence will not protect you'.

- A) Kun jij deze zin vertalen?
- B) Audre Lorde stimuleert mensen zich uit te spreken. Waarover, denk je?

Bekijk bron 10.

- C) Wat organiseerde Sister Outsider?
- D) Waar kon je een kaartje kopen?
- E) Hoe draagt het affiche (bron 10) bij aan de zichtbaarheid van de zwarte lesbische vrouwencultuur?

VERDIEPING

De uitspraak van Audre Lorde 'your silence will not protect you' motiveert nog steeds veel activisten van nu om zich uit te spreken tegen ongelijkheid en onrecht.

Waarom zou deze uitspraak activisten motiveren?

VRAAG 7

De Surinaamse Vrouwenkrant *Ashanti* had als doel Surinaamse vrouwen te bereiken en hun stem te laten horen.

- A) Wat wordt er bedoeld met 'stem te laten horen'?
- B) Leg in je eigen woorden uit hoe de Vrouwenkrant *Ashanti* de 'stem' van Surinaamse vrouwen kan laten horen?
- C) Waarom is het denk je belangrijk dat iedereen een eigen stem kan laten horen?

SLOTVRAAG

Een van de oprichtsters van de groep Sister Outsider was Gloria Wekker (zie bron 9). Wekker schreef in de jaren tachtig al dat iemand kan worden gediscrimineerd en/of onderdrukt door meerdere factoren. Zwarte lesbische vrouwen hebben bijvoorbeeld niet alleen te maken met racisme, maar ook discriminatie vanwege hun seksuele voorkeur én vrouwzijn.

Tijdens de Women's March in 2020 werd een protestbord gedragen met daarop de tekst: 'If you don't fight for all women, you fight for no women.' Leg in je eigen woorden uit wat deze uitspraak volgens jou betekent.

ONDERZOEKSVRAGEN

In 1983 richtten Dorelies Kraakman, Patti Slegers, Tania Leon, Lida van den Broek en Dolle Mina Marjan Sax de stichting Mama Cash op. Mama Cash is het eerste onafhankelijke financieringsfonds voor vrouwen ter wereld en bestaat nog steeds.

Ga op het internet op zoek naar informatie over de organisatie Mama Cash.

- A) Wat doet de stichting Mama Cash?

In eerste instantie hielp Mama Cash vrouwen in Nederland, maar al snel ook vrouwen verspreid over de hele wereld.

- B) Kun je bedenken waarom Mama Cash zich ook ging focussen op vrouwen in het buitenland?

Een van de oprichters van Mama Cash was Tania Leon. Ga op het internet op zoek naar informatie over haar.

- C) Welke andere organisaties richtte Tania Leon nog meer op? Noem er twee.

VRAAG 1

- A) Antiracisme en feminisme.
- B) De Verenigde Staten.
- C) Aan de protestborden met foto's van Angela Davis en de teksten 'Angela Davis VRIJ!' en 'Jouw strijd = onze strijd'.
- D) Dolle Mina wil met het protest solidariteit betuigen. (Ook mogelijk: zorgen dat Angela Davis weer vrijkomt).

VRAAG 2

- A) Niet, of nauwelijks. Het citaat van Julia Da Lima maakt duidelijk dat zwarte vrouwen zich uitgesloten voelen.
- B) Landelijke Zwarte Vrouwendagen.
- C) Zij herkenden zich niet in witte vrouwengroepen en -bewegingen. In eigen discussiegroepen konden zwarte en migrantenvrouwen met elkaar in gesprek gaan en ervaringen uitwisselen over hun positie in de maatschappij.

VERDIEPING

- A) Zwarte vrouwen.
- B) De *Zwarte Vrouwenkrant* ontstond zodat zwarte vrouwen konden lezen over thema's waarin zij zich herkenden. Zwarte vrouwen ervaren net als witte vrouwen seksisme, maar in tegenstelling tot witte vrouwen ook nog racisme.
- C) Het doel van de makers van de *Zwarte Vrouwenkrant* was om racisme in de samenleving te bestrijden en zwarte vrouwen te verenigen.

MEER VERDIEPING

- A) De makers van de *Zwarte Vrouwenkrant* gebruiken 'zwart' om eenheid en solidariteit aan te geven onder niet-witte mensen.
- B) Het gebruik van het woord 'zwart' maakt eenheid onder zwarte mensen mogelijk. Hoe meer mensen zich verenigen en zich uitspreken tegen racisme, hoe krachtiger de boodschap.
- C) Met 'verdeel en heerspolitiek' wordt in dit fragment verwezen naar de samenleving waarin witte mensen machtsposities bekleden en de dienst uitmaken en ongelijkheid in stand houden. Om de strijd tegen racisme te voeren is het volgens de makers van de *Zwarte Vrouwenkrant* belangrijk om je te verenigen en als zwarte vrouwen gezamenlijk hierover uit te spreken.

VRAAG 3

- A) Eigen invulling. Bijvoorbeeld: op een spandoek aan de muur staat: 'Turkse Vrouwen Vereniging in Nederland'. Meerdere vrouwen met kinderen zijn samengekomen en luisteren en kijken naar iets of iemand.
- B) Internationale Vrouwendag.
- C) Eigen invulling.
- D) Eigen invulling.
- E) Taalcursussen.

VRAAG 4

- A) Eigen invulling.
- B) Flamboyant komt van het Franse woord vlammend en betekent o.a. vurig, hartstochtelijk, uitbundig. Er is ook een boom die Flamboyant is genoemd (deze zie je op het affiche).
- C) Een Zwarte en Migranten vrouwencentrum. Ook: een bibliotheek en documentatiecentrum. Flamboyant organiseerde lezingen, bijeenkomsten en praatgroepen.
- D) Een forumdiscussie over het emancipatiebeleid.
- E) Wat het emancipatiebeleid te bieden heeft voor zwarte en migrantenvrouwen.
- F) Eigen invulling. Bijvoorbeeld: zwarte en migrantenvrouwen kunnen tijdens de discussie aandacht vragen voor de problemen die zij ervaren en waar een oplossing voor gevonden moet worden (beleid maken).

VERDIEPING

- A) Verhalen en historische informatie; boeken, documenten en soms ook objecten.
- B) Zodat zwarte en migrantenvrouwen zich ook konden herkennen in de historische verhalen en informatie en zij ook hun eigen geschiedenis konden documenteren en bewaren.

VRAAG 5

- A) Lesbische vrouwen herkenden zich vaak niet in de problemen waar heteroseksuele vrouwen tegenaan liepen. Heteroseksuele vrouwen hebben last van traditionele genderrollen in relaties terwijl lesbische vrouwen met andere problemen te maken hadden.
- B) Door de twee vrouwen die elkaar aankijken en de twee aan elkaar verbonden venussymbolen.
- C) *Paarse September de alternatieve vrouwenkrant* en de *Zwarte Vrouwenkrant* ontstonden omdat lesbische vrouwen en zwarte vrouwen zich niet herkenden in de makers van en onderwerpen uit de *Vrouwenkrant*. Naast actiegroepen en organisaties de zich richtten op lesbische en zwarte vrouwen stelden zij ook hun eigen bladen samen.

VERDIEPING

- A) Patriarchaat is een samenleving waarin mannen een dominante rol hebben.
- B) Eigen invulling.

VRAAG 6

- A) 'Jouw stilte (zwijgen) zal je niet beschermen.'
- B) Audre Lorde stimuleert mensen zich uit te spreken tegen racisme, homofobie en seksisme.
- C) Een gala-avond voor vrouwen.
- D) Bij de Xantippe Vrouwenboekhandel.
- E) Een affiche hangt op plekken waar je het goed kunt zien. Mensen die het affiche lezen komen te weten dat er speciale vrouwenavonden worden georganiseerd.

VERDIEPING

Het motiveert hen om zich uit te spreken tegen onrecht en ongelijkheid. Je uitspreken over onrecht en ongelijkheid kan spannend zijn en gevolgen hebben. Activisten kunnen zich gesteund voelen door deze uitspraak.

VRAAG 7

- A) Dat je jouw ervaring/mening/verhaal/idee kunt vertellen en delen met anderen.
- B) De Surinaamse vrouwenkrant *Ashanti* kon de stemmen van Surinaamse vrouwen laten horen door hen te vragen naar hun verhalen/ideeën/ervaringen en deze op te schrijven en te publiceren voor een publiek.
- C) Eigen invulling. Bijvoorbeeld: zodat je jouw mening kunt geven, invloed kunt hebben, verhalen kunt delen, problemen kunt bespreken, vragen kunt stellen om meer informatie te krijgen of om hulp te vragen wanneer nodig.

SLOTVRAAG

Eigen invulling. Bijvoorbeeld: feminisme is er voor alle vrouwen. Als je vecht voor vrouwenrechten dan vecht je voor alle soorten vrouwen en strijd je tegen alle soorten van ongelijkheid die vrouwen vandaag de dag ervaren. Dat is niet alleen ongelijkheid op basis van sekse, maar ook op basis van ras, klasse en seksualiteit.

ONDERZOEKSVRAGEN

- A) Mama Cash is een internationaal fonds dat feministisch activisme financiert. Mama Cash werkt wereldwijd samen met vrouwen, meiden, transgender, non-binaire en intersekse personen die opkomen tegen discriminatie en onderdrukking.
- B) In Nederland is er ook discriminatie en onderdrukking, maar in sommige andere landen zijn mensen nog veel vaker slachtoffer van discriminatie en/of onderdrukking.
- C) Tania Leon was medeoprichtster van Sister Outsider en Flamboyant, centrum voor Zwarte en Migrantenvrouwen.

Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis verzamelt, beheert en bewaart informatie over de positie van vrouwen en genderverhoudingen in de samenleving. Met haar kennisbronnen – bibliotheek, archief en onderzoek – levert Atria een bijdrage aan het debat over de positie van vrouwen in hun maatschappelijke én historische context.

Educatieplatform F-site biedt geschiedenisdocenten lesmateriaal over vrouwen uit de geschiedenis, toegespitst op de tien tijdvakken uit het geschiedenisonderwijs. Het dient ook als inspiratiemateriaal voor leerlingen die een spreekbeurt willen geven of een werkstuk willen maken over een historische vrouw. Natuurlijk is F-site er ook voor iedereen die meer wil weten over vrouwen uit de geschiedenis: van de prehistorie tot nu.

Vijftig jaar Dolle Mina

Een halve eeuw na de eerste acties heeft Dolle Mina nog steeds een iconische status. De feministische actiegroep is hét symbool geworden voor de 'tweede feministische golf'.

Lesprogramma met vier kennisclips en lespakketten

Atria en F-site presenteren vier kennisclips en bijbehorende lespakketten over de acties van Dolle Mina en andere feministische actiegroepen die tijdens de 'tweede golf' actief waren. Elke clip heeft een eigen korte docentenhandleiding, werkblad en antwoordvel.

Het lesprogramma bestaat uit vier onderdelen:

- Het keurslijf van de vrouw
- Baas in eigen buik
- Van wie is de straat?
- Feminisme voor iedereen

Archief van Dolle Mina

In de clips en het lesprogramma is veel materiaal gebruikt dat afkomstig is uit de Collectie Dolle Mina. Deze is onderdeel van de Collectie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (IAV) bij Atria. De Collectie IAV is één van de oudste collecties over vrouwen en gender wereldwijd en bestond in 2020 85 jaar.

Disclaimer

Wij hebben ons uiterste best gedaan om bronnen en rechthebbenden van het hier getoonde materiaal, te achterhalen. Indien materiaal is getoond waarvan u (mede) rechthebbende bent en u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, of waarvoor u geen toestemming heeft verleend, verzoeken wij u contact met ons op te nemen.

Colofon

© maart 2021

Dit lesprogramma is aangeboden en ontwikkeld door Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, en Van Gisteren, oprichter en bestuurder van Stichting F-Site, educatieplatform over vrouwen uit de geschiedenis.

Het lesprogramma is mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds en het Aletta Jacobs Fonds.

Grafisch ontwerp en opmaak

Burobraak, visual identity & social design

